

РІВЕНЬ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ ЯК ЯКІСНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ

В.П. РЕШЕТИЛО, д-р. екон. наук, проф.,

зав. кафедри економічної теорії та міжнародної економіки

Харківський національний університет міського господарства

імені О. М. Бекетова, м. Харків

Одним із основних показників функціонування трудових ресурсів є рівень розвитку людського капіталу в регіонах. Людський капітал можна визначити як сформований у результаті інвестицій і накопичений людиною запас знань, навичок, здібностей, мотивацій, здоров'я, які доцільно використовуються в тій або іншій сфері суспільного відтворення, сприяють зростанню продуктивності праці й ефективності виробництва й тим самим впливають на зростання заробітків (доходів) людини. Можна виділити такі основні елементи (активи) людського капіталу:

1. трудовий капітал – це знання й професійні здібності, навички й досвід, що визначають рівень кваліфікації;
2. інтелектуальний капітал, що визначається рівнем освіти індивіда;
3. організаційно-підприємницький капітал – потенціал інноваційно-творчої діяльності;
4. капітал здоров'я, що включає фізичну силу, витривалість, працездатність, імунітет, період активної трудової діяльності.
5. культурно-моральний капітал припускає визнання існуючих у суспільній системі цінностей, культури, етнічних норм, моралі, що визначають лінію поведінки людини, її ставлення до справи, речей, інших людей, самого себе, що позначається на якості людського капіталу, визначається духовним розвитком, умовами виховання й рівнем освіти.

Оцінювання Світовим банком 192 країн світу засвідчило, що головним показником національного багатства країни є людський капітал, який становить

64 % проти 16 % фізичного капіталу (тобто нагромадження матеріально-речовинних фондів) і 20 % природного капіталу. Перевага людського капіталу над іншими його видами особливо помітна в країнах із високим рівнем доходу: у Німеччині, Швейцарії, Японії його частина становить 80 %. Людський капітал має вирішальне значення в процесі розвитку економіки знань, де на професії з переважанням інтелектуальної праці доводиться основний приріст зайнятості (85 % – у США, 89 % – у Німеччині, 95 % – у Великобританії, 90 % – у Японії).

Аналіз стану людського капіталу й умов для його збереження, нагромадження й реалізації в регіонах України показує досить незадовільний стан рівня його розвитку. Однією з головних причин, що перешкоджає розвитку й нагромадженню людського капіталу є погіршення стану освіти в Україні, що виражається в низькому рівні бюджетного фінансування, вітчизняних і іноземних інвестицій у систему освіти; неефективному використанні коштів на підготовку молодих фахівців; низькому рівні якості освіти, що вимагає нововведень і інновацій. Усе це приводить до того, що талановита молодь їде на навчання до європейських країн й США з наміром подальшого працевлаштування за кордоном.

Ще однією важливою складовою нагромадження людського капіталу на підприємствах є підвищення кваліфікації кадрів. У 2018 р. відсоток працівників – носіїв людського капіталу, які підвищували власну кваліфікацію, у середньому по Україні становив 3,0 %.

Розвиток людського капіталу нерозривно пов'язаний із розвитком науки. Українська наука постійно відчуває «фінансову аритмію»: видатки державного бюджету на науку постійно скорочуються, як і кількість науковців в країні. Поряд зі скороченням кількості наукових організацій, в Україні спостерігається нераціональне використання кадрового потенціалу, особливо робочого часу науковців. Відбувається постійне зменшення кількості працівників, зайнятих науково-дослідними й науково-конструкторськими розробками, особливо їхньої активної частини – дослідників, а також зменшення частини випускників

вищих навчальних закладів III–IV рівнів акредитації (університетський рівень), які вибирають науково-технічну діяльність.

Особливо гостро проблема деградації людського капіталу стоїть у окремих регіонах країни. Збереження тенденції зниження якості людського капіталу в цих регіонах може привести до появи територій, у яких рівень освіти й професійної підготовки робочої сили, використовуваних технологій виробництва будуть настільки низькими й застарілими, що їхній економічний потенціал стане реальною перешкодою для реалізації інноваційної моделі розвитку країни. Відсутність необхідних умов для ефективної реалізації людського капіталу в регіонах України спричиняє активізацію населенням різних стратегій виживання, основною серед яких є зовнішня трудова міграція, що є одним із найбільш важливих факторів розвитку трудового потенціалу, які впливають на формування кількісних і якісних характеристик трудових ресурсів регіону.

Аналіз розходжень в економічній поведінці домашніх господарств залежно від регіону їхнього розміщення надає можливість оцінювання стану життєвого рівня населення, комфортності умов життєдіяльності в окремих регіонах країни. Результати такого оцінювання можуть бути використані як база для розробки й впровадження системи заходів державного регулювання, спрямованих на зниження регіональних диспропорцій, поліпшення якості життя населення України й підвищення ефективності використання трудових ресурсів. Сучасна соціально-трудова політика повинна вибудовуватися виходячи з розуміння підвищення ролі людини, її творчих здібностей і креативності. Відтворення креативної особистості дуже складний процес, що потребує особливих економічних умов: високого рівня доходів, якісної освіти, гідних умови праці, високоякісних освітніх та медичних послуг, комфортного побуту і відпочинку. Його супроводжують відповідні соціальні передумови: соціальна справедливість, соціальна згуртованість, довіра до держави та її економічної політики. Негативні тенденції в розвитку людського капіталу в

Україні створюють передумови для подальшого зменшення темпів економічного зростання та інноваційного розвитку економіки.